

ВТРАТИ НАУКИ

СВІТЛИЙ ПАМ'ЯТІ СІВОРОНОВА АЛЬБЕРТА ОЛЕКСІЙОВИЧА

Геологічна спільнота зазнала тяжкої втрати – 19 жовтня 2017 р. пішов із життя відомий учений і талановитий педагог, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, академік АН Вищої школи України Альберт Олександрович Сіворонов. Понад 60 років учений присвятив геології, в яку був закоханий з юнацьких років.

Народився А. Сіворонов 5 квітня 1938 р. у м. Гомель Білоруської РСР у сім'ї вчителів. У 1946 р. родина переїхала до Львова. Батьки Альберта Олександровича були відомими у повоєнному Львові освітянам, які виховали чудових дітей – доньку і трьох синів, а також дали путівку в самостійне життя багатьом учням. Імовірно, саме від них він отримав у спадок природні педагогічні здібності. У 1955 р. А. Сіворонов закінчив зі срібною медаллю середню школу і вступив на геологічний факультет

Львівського державного університету імені Івана Франка. На той час цей факультет заслужено вважали одним із провідних геологічних факультетів СРСР за науково-педагогічним потенціалом та рівнем підготовки випускників.

Після закінчення 1960 р. геологічного факультету А. Сіворонов отримав скерування до Забайкальської геологічної експедиції науково-дослідного сектора Львівського державного університету імені Івана Франка, яка проводила роботи у східних районах Читинської обл. Саме тут із середньомасштабного геологічного знімання розпочалося тривале вивчення А. Сівороновим найдавніших ранньодокембрійських комплексів Землі.

У 1963 р. професор Є. Лазько запропонував А. Сіворонову вступити до аспірантури. Під час навчання в аспірантурі А. Сіворонов зосередив наукові інтереси на дослідженні залізорудних формацій раннього докембрію Українського щита та їхньому зіставленні з подібними формаціями Балтійського щита. Після закінчення аспірантури 1966 р. він перейшов на постійну роботу асистента, а згодом – старшого викладача і доцента кафедри розшуків та розвідки корисних копалин, де успішно поєднував педагогічну роботу з науковою.

У 1970 р. А. Сіворонов захистив кандидатську дисертацію на тему “Геологические условия образования докембрійских железорудных формаций западной части Украинского щита”. У ній на підставі комплексного дослідження залізорудних формацій різних районів Українського щита автор довів вікову та генетичну відмінність архейських

залізорудних утворень Середнього Побужжя від ранньопротерозойських джеспілітових формацій Криворіжжя, з якими їх на той час корелювали.

Ще в аспірантурі професор Є. Лазько залучив А. Сіворонова до розробки нового на той час формаційного підходу до вивчення високометаморфізованих комплексів нижнього докембрію. Після підготовчих теоретико-методичних робіт з 1966 р. почалися реальні дослідження цього напрямку на Українському щиті, у яких А. Сіворонов брав активну участь. Матеріали робіт у західній частині щита лягли в основу виданих Міністерством геології УРСР 1970 р. “Методических указаний по формационному анализу высокометаморфизованных комплексов раннего докембрия Украинского щита (в применении к крупномасштабному геологическому картированию)” (автори Є. Лазько, В. Кирилюк, А. Сіворонов, Г. Яценко), а згодом і монографії “Нижний докембрий западной части Украинского щита (возрастные комплексы и формации)” тих же авторів (1975).

Під час робіт у Середньому Придніпров'ї разом з А. Лисаком та геологами-знімальниками А. Сіворонов провів класичні формаційні дослідження аульської серії як типового представника амфіболіто-гнейсових комплексів щитів. Виконане розчленування нижньоархейської аульської серії – гнейсово-кристалосланцево-амфіболітової формації – та виявлені закономірності внутрішньої будови, що були опубліковані у середині 70-х років ХХ ст., досі є важливим прикладом дослідження подібних комплексів не лише на Українському, а й на інших щитах. З середини 70-х років А. Сіворонов зосередив увагу на дослідженні пізньоархейських зеленокам'яних комплексів Українського щита та інших щитів Північної Євразії. Ці дослідження проводив очолюваний ним творчий колектив у складі таких талановитих молодих науковців, як О. Бобров, В. Колій, Б. Малюк за постійних творчих контактів з геологами територіальних виробничих підрозділів України, Карелії та Кольського півострова, а також з науковцями АН УРСР та академічних і галузевих інститутів Москви, Ленінграда, Петрозаводська та інших наукових центрів. З 1971 р. А. Сіворонов у числі багатьох науковців-геологів вивчав глибинну будову земної кори на ділянці Печенізького прогину за матеріалами Кольської надглибинної свердловини. Науковими дослідженнями А. Сіворонов охопив Середньопридніпровську, Курсько-Белгородську та Фено-Карельську гранітно-зеленокам'яні області.

А. Сіворонов та колектив, ним очолюваний, уперше обґрунтували належність Середньопридніпровського геоблока до дуже специфічних і надзвичайно цікавих у науковому та прикладному аспектах геотектонічних елементів нижньодокембрійської земної кори – гранітно-зеленокам'яних областей. Великих зусиль докладено до вирішення найважливішої проблеми геології зеленокам'яних поясів – формаційного розчленування та розробки стратиграфічної схеми зеленокам'яних комплексів щитів. Уперше виконано формаційну кореляцію зеленокам'яних комплексів Світу. Дуже плідними виявилися дослідження геологічного положення та петрології коматітів. Учений опублікував цикл статей з різних питань коматіт-толейтових формацій. А. Сіворонов один із перших довів належність вулканітів основного-ультраосновного складу до родини коматітів, розробив петролого-тектонічну модель еволюції зеленокам'яних поясів. Цікавими є його праці з металогенічної спеціалізації вулканогенних та вулканогенно-осадових формацій зеленокам'яних комплексів. Аналіз величезного матеріалу щодо будови гранітно-зеленокам'яних областей Світу дав змогу А. Сіворонову зробити новий на той час висновок про те, що зеленокам'яні пояси розвивалися на корі континентального типу і належать до особливих геотектонічних елементів, які за всією сукупністю характерних ознак не мають прямих аналогів серед геоструктурних елементів фанерозою. Ці праці і нині

становлять наукову основу цілеспрямованих розшукових робіт у межах гранітно-зеленокам'яних областей.

Закономірним підсумком тривалої плідної наукової роботи А. Сіворонова у напрямі дослідження зеленокам'яних комплексів став успішний захист 1987 р. в Московському університеті докторської дисертації на тему "Формации и происхождение нижнедокембрийских зеленокаменных комплексов Восточно-Европейской платформы". Цього ж року його обрали завідувачем кафедри загальної геології Львівського державного університету. У 1989 р. А. Сіворонову присвоєно вчене звання професора. Згодом кафедру загальної геології перейменовано на кафедру загальної і регіональної геології, яку проф. А. Сіворонов очолював до 2017 р.

На кафедрі загальної та регіональної геології А. Сіворонов поряд з розробкою загальних проблем геології раннього докембрію щораз більше уваги приділяв питанням металогенії ранньодокембрійських формацій, серед яких, крім залізородних, головне місце посідають, зокрема, золотоносні. В цей час разом зі своїм учителем, професором Є. Лазьком, А. Сіворонов (за участю О. Боброва і М. Павлуня) розробив методичні підходи до історичної металогенії раннього докембрію. Отримані на цих засадах результати стали основою сформульованої ними концепції сприятливих формаційних обстановок для золотого зруденіння Середнього Побужжя та Середнього Придніпров'я Українського щита. Також обґрунтовано головні металогенічні рубежі, пов'язані з еволюцією геологічних процесів у ранньому докембрії; виділено геолого-промислові типи золоторудних родовищ та визначено їхні розшукові критерії в гранітно-зеленокам'яних областях; розроблено структурно-формаційні критерії золотого зруденіння у чарнокіт-гранулітовому комплексі Середнього Побужжя.

Особливо важливе значення мала організація А. Сівороновим наукового супроводу розшуково-оцінних і розвідувальних робіт. У цих роботах брав участь великий міжвідомчий колектив науковців, завдяки яким разом із геологами 46-ї експедиції КП Кіровогеологія доведено промислове значення золоторудного родовища Майське. Дослідник є співавтором двох монографічних праць, присвячених золотоносності Українського щита – "Геологічна будова та золотоносність Сорокінської зеленокам'яної структури" (2000), "Майське золоторудне родовище (геологія, речовинний склад, модель утворення)" (2000) і фундаментальної праці "Геолого-генетична типізація золоторудних родовищ України" (2004).

Значним є особистий внесок А. Сіворонова у вирішення проблем формаційного розчленування нижньодокембрійських комплексів Українського щита. Його результати відображені на складених за редакцією професора Є. Лазька "Карте докембрийских геологических формаций Украинского щита" масштабу 1:1 000 000 (1984) та "Карте геологических формаций докембрия Украинского щита" масштабу 1:500 000 (1989), співавтором і членом редколегії яких є А. Сіворонов. За його участю на формаційній підставі розроблено сучасну стратиграфічну схему нижнього докембрію Українського щита.

Із багатьох різних проблем стратиграфії, тектоніки, петрології та металогенії давніх щитів загалом та Українського зокрема А. Сіворонов опублікував понад 250 наукових праць, із них 15 монографій, серед яких, крім названих вище, "Метаморфизованные вулканогенные и осадочно-вулканогенные формации зеленокаменных поясов Среднего Приднепровья и Карелии" (1984), "Зеленокаменные пояса фундамента Восточно-Европейской платформы (геология и петрология вулканитов)" (1983), "Железисто-кремнистые формации докембрия Европейской части СССР. Зеленокаменные пояса и роль вулканизма в

формировании месторождений” (1990), “Железисто-кремнистые формации докембрия. Железонакопление в докембрии” (1991). Його праці широко відомі не тільки в нашій країні, а й за її межами, чимало наукових праць перекладено англійською мовою, надруковано в зарубіжних виданнях.

А. Сіворонов був одним з керівників пріоритетного наукового напрямку Міністерства освіти та науки України “Розробка концептуальної основи формування головних формаційних комплексів раннього докембрію і супутніх металогенічних процесів”, він виконував наукове керівництво проектом у рамках програми Державного комітету з питань науки і технологій при Кабінеті Міністрів України 5.3.5. “Золото надр України”.

Протягом тривалого часу А. Сіворонов особисто активно презентував результати власних досліджень та наукової школи професора Є. Лазька на численних всесоюзних, республіканських, відомчих нарадах, конференціях, з’їздах, у тім числі на XXV, XXVI та XXVIII сесіях Міжнародного геологічного конгресу (МГК). За його участю та безпосереднього керівництва проведено чимало наукових нарад із різних проблем геології. Він був учасником міжнародної програми “Євробридж” (1994–1995).

Невід’ємною частиною життя і творчої біографії А. Сіворонова є його педагогічна діяльність. У цьому напрямі впродовж 60 років учений пройшов шлях від асистента до професора і став одним з відомих професорів-геологів вищої школи України. Глибоке розуміння призначення вищої освіти, вільне і творче володіння педагогічними методами та прийомами, високий професіоналізм і широкий світоглядний та загальнокультурний кругозір у поєднанні з чуйним ставленням до студентів і колег породили заслужену повагу та симпатію до нього вже декількох поколінь студентів і співробітників факультету. За час педагогічної роботи він викладав курси “Геологія СРСР”, “Загальна геологія”, “Регіональна геологія”, “Геологія України”, “Економіка мінеральної сировини”. Він є автором та співавтором методичних розробок та навчальних посібників з курсів “Регіональна геологія”, “Загальна геологія”, “Геологічна історія території України”, “Геологія з основами геоморфології”. Протягом усієї педагогічної діяльності керував навчальними та виробничими практиками, під час яких передавав свій багатий досвід польових геологічних спостережень та їхнього наукового осмислення.

Під його науковим керівництвом підготовлено сім кандидатських дисертацій, а також учений був куратором трьох підготованих і захищених докторських дисертацій.

Науково-педагогічні досягнення А. Сіворонова дали підстави обрати його 1994 р. академіком АН вищої школи України. У 1995 р. він отримав нагороду Ярослава Мудрого АН ВШ України. Державна геологічна служба України нагородила вченого медаллю В. І. Лучицького, нагородою імені Лутугіна. За особисті заслуги в розвитку геологорозвідувальних робіт з нарощування мінерально-сировинної бази України та багаторічну сумлінну працю йому присвоєно звання “Почесний розвідник надр”.

Альберта Олексійовича поважали і любили всі, кому доводилося з ним спілкуватися. Важко повірити, що серед нас уже немає такої яскравої особистості. Світла пам’ять про Альберта Сіворонова назавжди залишиться у серцях друзів, колег, учнів.

В. Кирилюк, М. Богданова